

An illustration in shades of green and black. It shows a modern-style chair with a curved back and a round table. On the table sits a small, clear cylindrical jar containing several small, colorful objects (possibly pills or beads). The background is a dark green gradient.

Med Peter Øvig Knudsens ord

I dette nummer af STOF er det litterære bidrag fire uddrag fra forfatteren Peter Øvig Knudsens nyeste bog 'Min mor var besat'. Peter Øvig Knudsen har personligt udvalgt siderne til STOFs læsere og giver et indblik i magt og afmagt mellem børn og forældre, stoffer og brugere, psykisk sygdom og mennesker

Fra 'Min mor var besat - Da jeg mødte depressionens dæmon'

Gyldendal, 2019

Af Peter Øvig Knudsen

Det hele begynder, da min mor får fred, som man siger, tidligt om morgenen onsdag den 2. november 2016. Og hun er ikke den eneste, som får fred.

Tolv timer senere sidder jeg på en balkon på femte sal på Hotel Atlantic ved Århus Havn og fortæller min kæreste om den vældige bølge af lettelse, som skyller gennem mig efter min mors død.

Hele dagen har jeg haft samtaler med personalet på plejehjemmet, med bedemanden, præsten og den øvrige familie. Efter min søns ønske har vi spist aftensmad på Jensens Bøfhus ved havnen, og nu har Aske på snart tretten pakket sig ned foran fjernsynet i det ene værelse med rigelige forsyninger af slik og sodavand.

Jeg har røget en joint og lagt fødderne op på balkonens rækværk. Nedenfor ligger fødebyen i aftenmørke. Da Janne spørger mig, hvordan jeg har det, kommer jeg til at le højt.

„Jeg er i et ganske fabelagtigt fremragende humør,“ svarer jeg.

Lettelsen bliver ved med at skylle gennem min krop, og jeg har på en ny måde lov til at fortælle frit om min mor.

Ikke blot om hendes forvrængede, oppustede ansigt, når døren til mine forældres mørkelagte soveværelse gik op, og jeg lige nåede at se et glimt af hende i den dybeste depression. I dén tilstand henvendte hun sig ikke mere til mig og min lillesøster, og hun var knap nok længere en mor. I min erindring lignede hun snarere et monster.

Jeg skal heller ikke nøjes med at fortælle om den grædende mor, som så langt tilbage, jeg kan huske, har appelleret og tryglet mig om hjælp, først derhjemme i det lille røde parcelhus på Guldbjergvej i Holme, siden i telefonen, og altid med de samme grådkvalte sætninger gentaget igen og igen med ganske små variationer:

„Peter, jeg kan ikke klare det længere! ... Du må komme og hjælpe mig!!“

I vores første tid sammen forsøgte jeg flere gange at forklare Janne, hvorfor jeg i modsætning til hende havde et så problematisk og distanceret forhold til min mor. Men jeg kunne tydeligt mærke, at hun ikke forstod, hvorfor mit ubehag og min modvilje var så heftig, og hvorfor jeg lod mig slå ud af en enkelt telefonopringning. Indtil en dag, da min mor havde efterladt en af sine tryglende appeller på telefonsvareren. Jeg holdt telefonen hen til Jannes øre, trykkede på 'play' og så hende med åben mund lytte til den flere minutter lange, grædende besked, hvor de samme sætninger blev gentaget igen og igen.

Janne er flere gange siden vendt tilbage til oplevelsen af først dér at forstå den overvældende intensitet i min mors mørke og styrken i hendes appeller.

Jeg har før fortalt erindringsglimt og historier til mine nærmeste. Men nu kan jeg forklare Janne om noget mere snigende, uhåndgribeligt, men også uhyggeligere, som er svært at fange i barndomserindringen: Når hun på et øjeblik skiftede fra at være min mor, der smurte madder med leverpostej og makrel i tomat ved køkkenbordet, og fik et andet og farligere blik, som om et fremmed væsen betragtede mig gennem hendes øjenhuler.

I de følgende minutter ville jeg få at vide, at jeg ikke gjorde nok for hende, og at jeg ikke gjorde det godt nok, og det føltes, som om hendes intention var at såre mig så dybt som muligt. Barnet så dæmonen i øjnene.

Sidst på eftermiddagen ankommer vi til det villakvarter i Hasselager uden for Århus, hvor min mors læge gennem mange år, Kim Brockelmann, bor med sin hustru. Han har inviteret os på vin og ost inden samtalen om hans egen mor, der på så mange felter mindede påfaldende om min – et neurotisk og stærkt opmærksomhedskrævende menneske, der så sig selv som offer, og som var så optaget af sig selv og sin lidelse, at hun ikke kunne yde den store omsorg for sine børn.

Gennem de foregående år har jeg med lange mellemrum haft kontakt med Kim Brockelmann, men det er først i ugerne op til min mors død, at Brockelmann pludselig fortæller, at hans egen mor er død få uger tidligere efter et forløb, der ganske svarer til min mors – og at det ikke er den eneste lighed mellem vores mødre.

„Som barn kendte jeg ikke hendes diagnose,“ fortæller Kim Brockelmann, „men hun var en klassisk angstneurotiker, og jeg husker tydeligt hendes første anfald: Det var i begyndelsen af 60'erne, jeg var fem-seks år, og familien var på vej fra vores lejlighed i Viby til sommerhuset i Risskov. Jeg og en kammerat var smidt ind bag i firmabilen, da hun pludselig blev ramt af panikangst – hjertet galopperer, man kan ikke trække vejret, man hyperventilerer og tror, man er ved at dø. Alle i bilen gik i panik, og min far kørte ambulancekørsel til Amtssygehuset. Det var stærkt ubehageligt, for jeg troede jo, at min mor ville dø.

I mange år efter levede jeg konstant med angsten for angsten. Anfaldene kunne komme i tide og utide, og det blev umuligt at planlægge noget som helst. Angsten kom til at fylde det hele, ikke kun for hende, men også for min far og mig.

I virkeligheden tror jeg, når vi nu snakker om det, at jeg har fortrængt en stor del af min barndom, simpelthen fordi det var så ubehageligt at skulle være der for min mor hele tiden. Jeg følte, at jeg svigtede hende, hvis ikke jeg var hjemme og til rådighed. Hun appellerede til os konstant og ville helst lægge beslag på mig og min far hele tiden. 'Jeg har det så dårligt, hvad skal jeg gøre?' lød omkvædet. Det er neurosens natur.

Da vores mødre var unge, fik alle neurotikere Stesolid og Valium, altså benzodiazepiner, i læssevis. Det begyndte i starten af 60'erne i USA med

store reklamer for Valium, og man var ikke klogere, men i virkeligheden er de piller simpelthen komprimeret tørsprit. De virker ligesom alkohol, de bedøver og beroliger på samme måde som alkohol, og du bliver afhængig og skal afgiftes på samme måde som med alkohol. Som læge kan man ikke udskrive en kasse Guld Tuborg til en patient, men man kan udskrive tredive Oxapax som alkohol i pilleform.

Hvis livet var surt, skulle de amerikanske kvinder da have lidt Valium. Det svarer til at rende rundt med en lille skid på hele tiden. Også herhjemme proppede lægerne det i folk, navnlig gav man det til kvinder, som måske var kørt sur i at gå hjemme med hus og børn og i virkeligheden trængte til at komme ud og møde andre mennesker. Min mor fik to-tre af den slags præparater oven i hinanden, og når man har været tredive år på de stoffer, bliver man følelsesmæssigt afladet og ugidelig.“

Vel har jeg et hemmeligt formål med at mødes med min kusine Marianne. Jeg håber at turde spørge til den historie om hendes mor, min tante Kirsten, som jeg ikke aner, hvor jeg har fra: Om det seksuelle forhold til familielægen, der i årevis forsynede hende med generøse mængder nervemedicin og sovepiller.

Vi sidder ved et hjørnebord bagerst på Café Englen i Århus, min gamle stamcafé, da jeg gik på Journalisthøjskolen, og nu Mariannes faste mødested med sine to voksne sønner.

Da vi taler videre om vores fælles fortid, fredagene hos farmor og bedstefar, familiefødselsdage og gymnasiefester, begynder det andet af sig selv at dukke op i samtalen: Marianne fortæller stumper af mindre festlige historier om sin mor og livet i lejligheden på Holmevej, men afbryder hver gang hurtigt sig selv.

„Nå!“ siger hun, „nu var det jo ikke min mor, vi skulle tale om ...“

„Jo jo,“ siger jeg, „fortæl endelig!“

„OK. Så lad mig fortælle en hemmelighed.“ Marianne retter sig op i stolen. „Min mor havde familiens læge som elsker. Og han gav hende medicin og psykofarmaka i meget store mængder. Så er det sagt! Hun sejlede ofte rundt i lejligheden, når jeg kom hjem fra skole. Jeg var så flov, så flov, så flov ... og bange for, at nogen skulle opdage det.“

”Min mor var nok ikke en stærk person. Hun begyndte med sovepillerne, men det bredte sig. Hvem ved, måske havde hun det også svært med at have en elsker ved siden af. Måske var hun ikke vild med at se sig selv i spejlet. Men det kunne lægen også klare: Hun behøvede tilsyneladende bare at sige ‘pivpiv’, før han gav hende nervepiller. Så fik hun bivirkninger, og han ordinerede piller mod bivirkninger, og så fik hun smerter, og han ordinerede noget smertestillende. Efterhånden blev nervepillerne stærkere, og hun tumlede rundt, som om hun var fuld. Hun drak ikke, men hun sejlede omkring i lejligheden.

Da min mor døde, og vi skulle rydde hendes værelse, viste det sig, at sengetøjsskuffen under hendes briks simpelthen bugnede af piller. Måske var der hundrede forskellige slags piller mod alt muligt, primært smertestillende, sovepiller og nervemedicin. Mogens' kone, der er tandlæge, havde en medicin håndbog, og vi begyndte at slå medicinen op glas for glas. Men det var helt uoverskueligt, og efter ti glas gav vi op og blev enige om bare at aflevere hele ladningen på apoteket.“

”For mig var den værste tid gymnasieårene, især 2. og 3.g. Hold da op! Jeg kunne aldrig have venner med hjem, for to-tre gange om ugen var hun seriøst pillepåvirket. Når hun så skulle hen til lægen, ville hun tage bilen. Nogle gange fangede viceværtens kone, Jonna, hende nede på parkeringspladsen, inden hun fik startet vognen, og tog bilnøglen fra hende. Når jeg kom hjem, skete det, at viceværten eller Jonna sad inde i lejligheden eller stod ude på trappen og ventede på mig.

Jeg husker en episode, hvor min mor sad uden for døren til vores lejlighed, da jeg kom hjem fra gymnasiet. Hun var så skæv af piller, at hun ikke kunne komme ned ad trappen, men hun skulle i hvert fald ud at køre, for hun skulle ned til lægen. Jonna, der var en meget bestemt dame, sagde, ‘jeg ved ikke, hvad jeg skal gøre, Marianne, men hun skal ikke ind i den bil!’ ‘Nej, selvfølgelig ikke, bare giv mig nøglerne, tak.’ Jeg fik hende bugseret ind i lejligheden. Og jeg var sytten år.

Én gang tog jeg pillerne fra hende. Jeg kunne bare ikke holde ud, at Jonna stod og dinglede med nøglerne, og alle husmødrene hang ud ad vinduerne, når jeg kom hjem. Det var så ydmygende og flovt! Normalt anede jeg ikke, hvad jeg skulle gøre, men dén dag slog det nærmest klik for mig, jeg gik amok og skældte hende ud. ‘Nu viser du mig, hvor de piller er!’ Jeg hældte simpelthen dem alle sammen i toilettet og skyllede ud. Hun sagde, ‘undskyld, undskyld, du må ikke være sur på mig, jeg skal aldrig gøre det mere.’

Om aftenen fik hun abstinenser, ligesom man ser hos narkomaner. Hun talte i vildelse, fik hallucinationer og rystede helt vildt. Jeg kan ikke huske, at min far var der, men min onkel Erik kom. Han ringede efter en ambulance, som kørte hende på psykiatrisk hospital. Det hele var jo min skyld, så jeg havde en skøn tid derefter.

Efter tre-fire dage kom hun hjem igen. De havde lagt en plan for afvænnning, som min onkel Erik skulle styre, og han kom troligt hver dag. Men det hjalp jo ikke en dyt, når lægen blev ved med at forsyne hende. Snart var alting tilbage ved det vanlige.“

I årene efter at vi var flyttet hjemmefra, prøvede min søster Mette og jeg at hjælpe vores mor. Nogle gange tog vi ud til hende, når hun ringede midt på dagen, men det virkede håbløst og umuligt at trænge igennem til hende, og besøgene endte næsten altid med en stribe af de sædvanlige bebrejdelser.

En dag min mor atter grædende havde ringet til mig, tog jeg – presset af de tilskyndelser til omsorg, som jeg tror næsten alle børn naturligt har over for deres forældre – igen bussen til Holme. På forhånd var jeg stadig indstillet på at ville hjælpe, men den dag slog min afmagt og indre smerte over i helt andre følelser.

Min mor sad i Bamsestolen og græd. Hun sagde de sætninger, hun havde sagt så mange gange før. Hun var krøllet sammen omkring sin egen smerte og måske knap bevidst om, hvem der var kommet til stede i stuen.

„Jeg kan ikke klare det mere. Du må hjælpe mig.“

I dag ved jeg ikke med sikkerhed, om mine handlinger den dag blev udløst af al smerten tilbage fra barndomstiden eller af en nyvakt, ungdommelig styrke – eller måske en kombination. I hvert fald blev jeg pludselig så rasende, som jeg hverken før eller siden, hverken i virkeligheden eller i terapirummet, er blevet på min mor.

Jeg stod midt i rummet. Min mor sad i lænestolen bag kakkelbordet i hjørnet af stuen. Til venstre for mig, ved siden af sybordet, var Svanestolen blevet erstattet af en dyr og ergonomisk korrekt lænestol, som var særligt tilpasset hendes gigtplagede krop, og som var snedkereret og nittet overordentlig solidt.

Det var den stol, jeg greb fat i, mens jeg skreg en ny sætning, som jeg blev ved med at gentage i årevis derefter:

„Jeg kan ikke hjælpe dig!!“

Jeg blev ved med at smadre stolen ned i gulvet, så benene brækkede af, og ryggen begyndte at give sig. Igen og igen hamrede jeg af al kraft møblet i gulvet, mens det blev mindre og mindre, og til sidst lå der kun en bunke træstykker og møbelpolster på tæppet.

Min mor havde rettet sig op i sin stol. Hun græd ikke længere. Hun var kommet ud af sin sammenkrøllede tilstand, ja, hun så næsten ud, som om hun var vågnet.

„Men Peter,“ udbrød hun med stor undren, „du må jo have det virkelig dårligt!“

